

ОЛЬГА ХОРОЛЕЦЬ
(Харків)

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА СТУДЕНТІВ В УМОВАХ КРЕДИТНО- МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

Визначено місце науково-дослідної роботи студентів у процесі навчальної діяльності, її взаємозв'язок із виконанням індивідуальних навчально-дослідницьких завдань, передбачених положеннями кредитно-модульної системи організації навчального процесу; розкрито проблеми оцінювання науково-дослідних робіт, визначено шляхи вирішення вказаних проблем.

Ключові слова: науково-дослідна робота, навчальна діяльність, кредитно-модульна система організації навчання.

Україна чітко визначила орієнтир на входження до єдиного європейського простору шляхом реалізації системою вищої освіти ідей Болонської декларації. Актуальність і необхідність упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) сьогодні не потребує обґрунтування. Проте у процесі практичного застосування положень кредитно-модульної системи перед викладачами постає ряд не чітко визначених питань. Серед них і питання місця науково-дослідної роботи у структурі навчальної діяльності, а також оцінювання науково-дослідної роботи в умовах КМСОНП.

У ході інтенсивного реформування організаційно-методичного забезпечення самостійна науково-пошукова, творча робота стала істотною частиною навчально-виховного процесу. Тому у структурі навчального навантаження студента індивідуальну роботу розглядають як один із основних компонентів, а у структурі навчальних дисциплін окремим модулем виділяють виконання індивідуального навчально-дослідного завдання – ІНДЗ (С.С. Вітвицька, В.І. Загвязинський, В.В. Краєвський, Н.В. Кузьміна, Н.М. Кушнарєнко, Я.М. Мараш, О.М. Микитюк, В.М. Шейко та ін.). У теоретичному аспекті дослідження зазначеного питання можна зробити висновок, що виконання студентами ІНДЗ відбувається в рамках навчально-дослідної діяльності. Разом із тим і в педагогічній науці важливу роль і особливе значення в підготовці фахівців відведено науково-дослідній роботі студентів.

Мета статті: проаналізувати взаємодію наукової та навчально-дослідної діяльності студентів у навчальному процесі, дослідити місце науково-дослідної роботи студентів у структурі навчальних дисциплін і проблеми її оцінювання за умов кредитно-модульної системи організації навчання.

У науково-педагогічній літературі стосовно визначення понять „науково-дослідна” та „навчально-дослідна” робота студентів існують різні підходи. У наукових джерелах можна зустріти суперечливі трактування одного й того ж поняття, підміну понять, використання їх як синонімічних тощо. Це свідчить про відсутність єдиного

чіткого визначення і розмежування цих понять. На наш погляд, виділення окремого навчального модулю для виконання ІНДЗ у структурі навчальної дисципліни, а також виконання студентами передбачених навчальними планами науково-дослідних завдань вимагають визначення сутності зазначених видів діяльності студентів, їх відмінностей, місця у структурі навчального процесу та навчальних дисциплін. У своїх поглядах на проблему, що аналізується, ми підтримуємо думку Є.В. Кулика стосовно того, що в основі диференціації діяльності на навчально-дослідницьку та науково-дослідницьку лежить суб'єктивна новизна характеру знань, які здобувають студенти в ході дослідницької роботи [1, с. 55]. У визначенні сутності поняття будемо дотримуватися такого формулювання: науково-дослідна робота студентів – це вид індивідуальної, навчально-пізнавальної роботи творчого характеру, націленої на пошук, вивчення і пояснення фактів і явищ дійсності з метою набуття й систематизації суб'єктивно нових знань про них.

На теоретико-методологічному рівні ознаки, структура, деякі види ІНДЗ та науково-дослідних завдань мають багато спільного. Так, ІНДЗ визначають як вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідницького чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується у процесі вивчення програмового матеріалу навчального курсу і завершується разом із складанням підсумкового іспиту чи заліку з даної навчальної дисципліни [2, с. 197]. Науково-дослідницьке завдання, за визначенням Є.В. Кулика, – це таке проблемне завдання, яке спрямоване на вивчення певних фактів та явищ, актуалізацію знань про них із метою вироблення і систематизації суб'єктивно нової інформації про дійсність [1]. Структура ІНДЗ та науково-дослідних завдань має багато спільного. Зокрема, структурними елементами ІНДЗ визначають такі: вступ (зазначається тема, мета та завдання роботи та основні її положення), теоретичне обґрунтування, методи роботи, основні результати роботи та їх обговорення, висновки, список використаних джерел. Такі ж елементи присутні як складові частини переважної більшості науково-дослідних робіт.

Проте зробити висновок про втілення науково-дослідної роботи студентів у виконання ІНДЗ не можемо. По-перше, у зв'язку з тим, що навчальними планами як окремий вид роботи, що оцінюється незалежно від навчальної дисципліни, передбачено виконання курсових робіт. По-друге, важливим видом науково-дослідної діяльності студента, незакріпленого за певною навчальною дисципліною, є дипломна робота. По-третє, студенти, як і раніше, є учасниками науково-дослідної роботи поза навчальним процесом, зокрема, наукових гуртків, конференцій, конкурсів наукових робіт.

Питання визначення відмінностей ІНДЗ та науково-дослідних робіт вимагає глибокого теоретичного аналізу сутності видів робіт, тих завдань, що пропонують в рамках навчального процесу для ІНДЗ та науково-дослідної діяльності. Сучасні теоретичні підходи до визначення видів ІНДЗ [2; 3] передбачають виконання студентами таких завдань: конспект із теми (модуля), реферат із теми (модуля) або вузької проблематики; розв'язування та складання розрахункових або практичних задач; розробка теоретичних або прикладних функціональних моделей явищ, процесів; комплексний опис будови, властивостей, функцій, явищ, об'єктів; анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис; укладання навчальних і діагностичних тестових завдань; розробка тематики і поурочних планів шкільних курсів і конспектів уроків. Деякі з зазначених видів робіт у педагогічній літературі

належать до науково-дослідної роботи, такі як: конспект, реферат, анотація. Разом із тим нормативно-методичні матеріали впровадження КМСОНП не визначають місце курсової, дипломної та магістерської робіт у структурі навчального процесу, характеризуючи їх у рамках самостійної роботи студентів. Загальновизнаним у педагогічній літературі є визначення цих видів робіт науково-дослідною діяльністю студентів.

На практиці не вирішеним також залишається питання оцінювання науково-дослідних робіт в умовах КМСОНП:

1. За виконання курсової роботи в залікову відомість виставляють окрему оцінку, що не вносять до загальної суми балів із дисципліни, яка вивчається. У Положенні про організацію навчального процесу підготовки фахівців за кредитно-модульною системою [3, с. 22] зазначається, що підсумкова (загальна) оцінка з дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове тестування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять і самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за виконання лабораторних досліджень; оцінка (бали) за практичну діяльність під час практик; оцінка ІНДЗ; оцінка за курсову роботу; оцінка (бали) за участь у наукових конференціях, олімпіадах, наукові публікації. Як бачимо, чітко визначено, що ІНДЗ і курсова робота є обов'язковими компонентами іспитової оцінки і враховуються при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу. Разом із тим, навчальними планами підготовки фахівців передбачено виконання окремого завдання – курсових робіт із певних навчальних дисциплін. На практиці це означає використання окремої заліково-екзаменаційної відомості для оцінювання виконання роботи. У разі включення оцінки за курсову роботу виникає ситуація подвійного підрахунку балів, а виставлення окремої оцінки суперечить теоретичним положенням КМСОНП.

2. Участь студентів у конференціях, конкурсах може не належати до певної навчальної дисципліни і тому залишається поза рамками оцінювання. Наукову творчість студентів поза навчальним процесом зазвичай стимулюють і заохочуються викладачі – керівники наукових робіт. Якщо в цей час викладається відповідна навчальна дисципліна, то студент може отримати оцінку в її рамках. Досить часто викладання відповідних дисциплін і участь студентів у конференціях, семінарах, публікація статей не збігаються в часовому вимірі і позанавчальна науково-дослідна робота студентів залишається поза системою оцінювання.

3. Не розроблено критерії оцінювання кваліфікаційних, дипломних (магістерських) робіт за шкалою КМСОНП. Найвищим і завершальним етапом навчальної та науково-дослідницької роботи випускників освітньо-кваліфікаційних рівнів „спеціаліст”, „магістр” є дипломне дослідження, за наслідками якого проводиться їх державна атестація [4, с. 7]. Згідно з Положенням про організацію навчального процесу підготовки фахівців за кредитно-модульною системою дипломна робота – це індивідуальне завдання науково-дослідницького, творчого чи проектно-конструкторського характеру, яке виконує студент на завершальному етапі фахової підготовки, і є однією з форм виявлення теоретичних та практичних знань, умінь їх застосовувати при розв'язуванні конкретних наукових, технічних, економічних, соціальних та виробничих завдань [3, с. 21]. За вимогами КМСОНП дипломна (магістерська) робота теж має оцінюватися за 100-бальною шкалою: 90–100 балів – відмінно (А); 75–89 балів – добре (ВС); 60–74 балів – задовільно (DE); 35–59 балів – незадовільно з

можливістю повторного складання (FX); 1–34 балів – незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F). На сьогоднішній день ВНЗ ще не підійшли до оцінювання дипломних робіт за шкалою КМСОНП, оскільки експеримент запроваджено з 2004/2005 н.р. і оцінювання відбувається за традиційною шкалою. Разом із тим через рік-два виникне гостра необхідність у науково-розроблених критеріях оцінювання дипломних досліджень за шкалою КМСОНП.

Теоретичні підходи до визначення структури навчальних курсів включають оцінювання досягнень усіх видів робіт, у тому числі і науково-дослідної, а у практичному застосуванні навчальні плани та розроблені програми курсів не в змозі їх реалізувати.

На наш погляд, у рамках зазначеної проблеми необхідно:

1) чітко визначити теоретичні відмінності ІНДЗ та науково-дослідних завдань, особливо видів робіт;

2) якщо навчальним планом передбачено написання курсової роботи, урахувати суму балів за неї до загальної суми балів із дисципліни та переглянути необхідність виконання ІНДЗ у залежності від кількості кредитів, виділених на викладання навчальної дисципліни;

3) оскільки навчальна дисципліна за КМСОНП складається з декількох залікових кредитів, що включають усі форми навчання – лекційні, практичні, семінарські, лабораторні та індивідуальні заняття, усі види практик і консультацій, виконання самостійних завдань студентів та інші форми і види навчальної та науково-дослідницької діяльності студентів, слід включити до системи нарахування балів і позанавчальну науково-дослідну діяльність студентів;

4) розробити критерії оцінювання дипломного проекту як окремого навчального проекту за шкалою КМСОНП відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціаліста певної спеціальності.

Звичайно, розробка критеріїв оцінювання залежить від вимог виконання таких робіт за різними спеціальностями. Так, наприклад, оцінювання дипломної роботи зі спеціальності „Економічна теорія” у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди здійснюється за такими критеріями [4, с. 43-44]:

1. Науковий підхід: рівень і повнота виконання завдань кафедри на дипломне дослідження; розкриття актуальності, теоретичного і практичного значення проблеми; бібліографічний огляд, осмислений та критичний показ різних наукових підходів, концепцій досліджуваної проблеми; логічність структури роботи, аргументованість доказів, уміння користуватися методами економічних досліджень.

2. Глибина дослідження: самостійність в аналізі теоретичних питань і реальних економічних ситуацій; рівень висвітлення методологічних проблем і використання економічних моделей у роботі; повнота розкриття теми дипломної роботи в цілому, а також наявність новизни, оригінальності в підході, розрахунках, рекомендаціях; змістовність та рівень практичних і методичних рекомендацій.

3. Правильність оформлення: відповідність оформлення дипломної роботи сучасним вимогам.

4. Рівень проведення захисту дипломної роботи: чітка і логічна доповідь під час захисту, урахування зауважень, що містяться у відзиві наукового керівника та рецензії викладача-опонента, аргументовані відповіді на запитання, уміння відстоювати свою наукову позицію, використанні технічних засобів, наочного матеріалу; культура мови,

як у самій роботі, так і під час захисту; науковий стиль, правильність викладення тексту, чіткість, емоційність; професійні навички і схильність до наукових досліджень, викладацької діяльності, виконання практичних завдань економіста.

Користуючись представленими критеріями, Державна екзаменаційна комісія виставляє та оголошує в установленому порядку оцінку за дипломну роботу. На нашу думку, виходячи з зазначених критеріїв можна розробити відповідні критерії оцінювання за 100-бальною шкалою. Так, два з названих компонентів – науковий підхід та глибина дослідження – можуть об'єктивно оцінюватися науковим керівником, а також рецензентом. Державна екзаменаційна комісія під час захисту роботи має змогу оцінити правильність оформлення роботи та рівень проведення захисту роботи. На наш погляд, за кожний із критеріїв оцінювання дипломної роботи слід установити певну кількість балів, сума яких у максимальному значенні становитиме 100 балів. Розподіл балів між компонентами може відрізнятись залежно від спеціальності, за якою виконана дипломна робота, кількості визначених критеріїв, ступеню важливості кожного з критеріїв.

Таким чином, питання виконання ІНДЗ та науково-дослідних завдань вимагають узгодження, що дозволить уникнути дублювання, перевантаження студентів і визначити місце науково-дослідної роботи у структурі навчального процесу за кредитно-модульної системи навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кулик С. В. Підготовка майбутніх вчителів до дослідницької діяльності / С. В. Кулик. – К.: Дрогобич: Коло, 2004. – 381 с.
2. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. [Документи і матеріали]. (Травень–грудень 2004 р.). – Частина 2 / Упорядники: М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 202 с.
3. Положення про організацію навчального процесу підготовки фахівців за кредитно-модульною системою / І.Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов, А. В. Губа, О.І. Гончаров, Т.П. Стаканкова, Л. П. Марченко. – Харків : ХНУРЕ, 2004. – 28 с.
4. Прокопенко І. Ф. Дипломна робота з економічної теорії: вимоги і рекомендації [для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки 0501 „Економіка і підприємництво”. Спеціальність 7.050101; 8.050101 – „Економічна теорія”] / І. Ф. Прокопенко, Л. П. Радченко. – Харків: ХДПУ, 2004. – 79 с.
5. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької роботи: підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 295 с.

Ольга Хоролец

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ РАБОТА СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОБУЧЕНИЯ

Определено место научно-исследовательской работы студентов в процессе учебной деятельности, ее взаимосвязь с выполнением индивидуальных учебно-исследовательских заданий, предусмотренных положениями кредитно-модульной системы организации учебного процесса; раскрыты проблемы оценивания научно-исследовательских работ, определены пути решения указанных проблем.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, учебная деятельность, кредитно-модульная система организации обучения.

Olga Khorolets

STUDENT RESEARCH WORK IN CONDITIONS OF CREDIT-MODULE SYSTEM

The place of student research work in the process of educational activity and its link with implementation of individual educational-research tasks which are based on the positions of the credit-module system of organisation of educational process is convinced; the problems of evaluation of research works in the conditions of the credit-module system are discussed, the ways of decision of the indicated problems are determined.

Keywords: research work, educational activity, credit-module system of organisation of education.

Одержано 26.10.2009, рекомендовано до друку 26.11.2009 р.